

DOI 10.47315/archives2020.325.155

УДК 314.151.3-054.7(=161.2):82-6 В. Левинський;
В. Дорошенко«1950/1953»

Ігор Гирич

доктор історичних наук,
завідувач відділу джерел
з історії України XIX – початку XX ст.,
Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9999-5620>

**ЛИСТИ ВОЛОДИМИРА ЛЕВИНСЬКОГО
ДО ВОЛОДИМИРА ДОРОШЕНКА ЗА 1950–1953 рр.
З АРХІВУ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК У США**

Анотація. Мета публікації – залучити до наукового обігу збережені листи, що датуються 1950–1953 рр., діяча Української соціал-демократичної партії в Галичині Володимира Левинського (1880–1953) до бібліографа, видавця і редактора, директора бібліотеки НТШ, історика визвольного руху та культури, діяча УСДРП із Наддніпрянщини, одного з керівників Союзу Визволення України Володимира Дорошенка (1879–1963). Листи виявлені автором у фонді «Дорошенко Володимир (1879–1963)», бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч» (Ф. 76), що зберігається в Архіві-музеї імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у Нью-Йорку (США). **Методологія дослідження** базується на застосуванні принципів цілісності вивчення історичних джерел та об'єктивності. Використано порівняльно-історичний, типологічний, описовий, антропологічний, біографічний і психоаналітичний методи, що дало змогу скласти уявлення не лише про особистість адресанта, а й висвітлити побут, громадську та наукову діяльність української еміграції під радянською окупацією Австрії у післявоєнний час. **Наукова новизна.** Зазначені листи В. Левинського, створені ним в останні роки життя у Відні (Австрія), публікуються вперше. Листи є автографами. Вони перш за все розкривають фізичний та внутрішній психологічний стан адресанта, а також взаємовідносини між українцями-емігрантами, деталізують їхні окремі біографічні дані та творчі плани. **Висновки.** Листи В. Левинського мають значну інформаційну цінність. Введення їх до наукового обігу сприятиме досліджен-

© І. Гирич, 2020

ню біографії діяча та значною мірою розширить історичні знання про побутування і діяльність української політичної еміграції у повоєнний період в Європі.

Ключові слова: українські соціал-демократи; Революційна українська партія; українська еміграція в Європі та Північній Америці; фінансова допомога; еміграційні видання в Австрії та США.

Володимир Левинський (1880–1953) і Володимир Дорошенко (1879–1963) знаходяться у першій десятці найвидатніших діячів української соціал-демократії. Пік їхньої політичної кар'єри припав на добу Першої світової війни та Української революції. До цього ж часу відноситься, можливо, найбільша активність їхня як суспільних публіцистів. В. Левинський представляв українську соціал-демократію Галичини, В. Дорошенко – Українську соціал-демократичну робітничу партію (УСДРП) Наддніпрянщини. Проте першого не можна вважати лише галицьким соціалістом. Він перебував у постійних контактах із чільними діячами ЦК УСДРП, і Левко Юркевич, лідер наддніпрянських есдеків, доручив йому в 1913 р. редагувати партійний журнал «Дзвони» у Києві. В. Левинський поруч із Л. Юркевичем і Миколою Поршем були ідеологами української соціал-демократії. Проте, на відміну від М. Порша – більше економіста-соціаліста, В. Левинський, як права рука головного ідеолога соціал-демократії України – Л. Юркевича, займався саме питаннями партійної ідеології.

В. Дорошенко в ідеологію не ангажувався. Він був бібліографом та літературознавцем, а також істориком українського визвольного соціал-демократичного руху. Більше знаний як директор бібліотеки Наукового товариства ім. Т. Шевченка та автор низки цінних бібліографічних покажчиків творів Івана Франка, Тараса Шевченка і культурологічних, історико-культурних праць, у повоєнний час – про НТШ, Михайла Грушевського, Михайла Возняка. І це при тому, що був визначним редактором, виконуючи у 1914–1918 рр. функцію головного редактора «Вісника СВУ» – найкращого періодичного видання Союзу визволення України. Проте партійним виданням воно не було, а служило суспільній і культурній пропаганді самостійницької ідеї. Перу В. Дорошенка належить перша популярна історія ревізійністської частини УСДРП – «Революційна українська партія» (Львів, 1921), а також історії політичного самостійництва в середовищі української наддніпрянської соціал-демократії: «Півтораєста літ української політичної думки (Від скасування Гетьманщини до нашого часу)» (Відень, 1914) «Українство в Росії. Новіші часи» (Відень, 1916), «Українство в Росії. Пам'яткова книжка СВУ» (Відень, 1917).

В. Левинський був у вужчому сенсі більше партійним ідеологом і писав теоретичні праці з історії соціал-демократичної доктрини. Його

авторству належали відомі перед Першою світовою і у часах боротьби за незалежність брошури: «Селянство і соціалдемократія в Галичині» (Львів, 1910), «Єдина неділима совітська Росія?» (Відень, 1920). Але й істориком визвольного руху українців під соціал-демократичними гаслами він був визначним. Зокрема, у часах пропаганди гасла незалежності серед широкого загалу українців він написав досить велику (116-ти сторінкову) книжку із передмовою Л. Юркевича, куди увійшли: статті зі «Дзвонів»; «Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині» (Київ, 1914), «Царська Росія і українська справа» (Монреаль, 1917), «Соціалістична революція і Україна (Відень, 1920; відбиток статті з винниченково-шаповалівського журналу «Нова Доба»¹.

Обидва були добре знайомі між собою по галицькій столиці. В. Дорошенко потрапив настало до Львова у 1909 р. В. Левинський спочатку познайомився і близько зійшовся з іншими наддніпрянцями: Л. Юркевичем, Андрієм Жуком, Симоном Петлюрою і Володимиром Винниченком, які після 1905 р. переселилися до міста над Полтвою, а дехто став навіть із часом галичанином, як от: А. Жук, Всеволод Козловський, Дмитро Донцов. Галичанином виявився у перспективі й В. Дорошенко – ставши, можливо, найвидатнішим бібліографом України ХХ ст.

У часи Першої світової і В. Дорошенко, і В. Левинський опинилися у Відні. В. Дорошенко залишався там майже до кінця війни, а В. Левинський ще перебував у Швейцарії, де у Женеві співпрацював у газеті «Боротьба» Л. Юркевича – антиподу СВУ і «Вісника СВУ» – місць праці В. Дорошенка. Ідейно В. Левинський і В. Дорошенко обрали взаємовиключні сторони конфлікту: Володимир Петрович обрав сторону Антанти і Росію, Володимир Вікторович – Центральні держави: Німеччину і Австро-Угорщину.

Для В. Левинського основним фактором обрання союзника були міркування морального порядку. Не можна спиратися на Німеччину, бо «держава, яка угнітає даний народ, не може бажати собі його визволення». В листі до іншого галицького соціал-демократа Миколи Ганкевича він писав: «Як соціальний демократ я ніяк не можу погодитися з тим, що за гроші правительства якої-небудь держави можна вести пропаганду в данім випадку українську. Се не доктринерство. Ніхто не дає нікому грошей задурно. Раз якесь правительство дає гроші якійсь політичній групі, чи політикові, воно узалежнює його від себе... Тим більше негативно мушу ставитися до тих людей, що в теперішній момент так трагічний для нас, роблять з політики гешефт і надужи-

¹ «Нова доба» – суспільно-політичний, економічний і науковий тижневик, орган Закордонної групи УКП. Виходив у Відні у 1920–1921 рр. Редакторами були В. Винниченко і В. Левинський. Стояв на лівих самостійницьких позиціях.

вають її для особистих інтересів і цілей, хоч сей інтерес стараються прикривати плащем служби народів»².

І все ж така позиція В. Левинського «попахувала» якраз доктринерством, й не для особистих цілей і вигоди заснували СВУ А. Жук, В. Дорошенко та їхні спільники. Результати їхньої діяльності виявилися більш корисними і тривалішими для української справи, ніж російська позиція Л. Юркевича і В. Левинського. Очевидно, що саме А. Жук (стаття без підпису) публічно у «Віснику СВУ» відповідав без зазначення адреси галицькому соціал-демократу: «Сучасні змагання великого українського народу на широкому просторі України можна порівняти з передповстанчими, а потім повстанчими змаганнями італійців – епохи Гарібальді, або болгарів – епохи їх визволення. Отож тим, хто робить тепер українському народові і його провідним організаціям закид, що вони шукають помочи для своєї визвольно-національної справи у правительств Австрії й Німеччини, а тим більш Туреччини, можна пригадати, що й благородні революціонери-демократи визвольно-об'єднавчої доби періоду Італії шукали помочи у реакційного монарха Франції Наполеона III, а болгарські борці за волю і демократію – кликали на поміч навіть російського царя-деспота. Отже, річ не в тім, яка сила падає в дану історичну хвилину на млин волі. Іноді об'єктивні історичні обставини і політичний інтерес примушують політично і суспільно інші сили йти на користь тих груп і гасел у сусідніх народів, проти яких вони борються у власній державі. Але від сього ні гасла сі, ні цілі у народів пригноблених, які в дану історичну добу підносять може як найяскравіший [...] загальнолюдської волі, – не хилияться і не загортаються туманом. Діло їх лишається чистим, хоч яким би брудним іменем ні намагалися – нахабно і по-фарисейські – натаврувати його ворожі сили»³.

Отже, в питаннях соціальних В. Левинський і В. Дорошенко розходилися. Перший був соціалістом і бачив лише в соціал-демократії силу, що змінить на позитивне суспільний устрій України. Другий вважав, що такий устрій буде збудований спільною працею як «соціалістичних», так і «буржуазних» партій. В. Левинський визнавав класовий підхід, але без російсько-большевицьких екстремів. Він був чистої води класичним євросоціалістом, послідовником і прихильником ідеологів австросоціалізму Карла Реннера і Отто Бауера. Слідом за Л. Юркевичем та В. Леніним-Л. Троцьким він у розшарованому селянстві підтримував найбільш частину, на шкоду середняцтву (реально єдиній господар-

² ЦДІАЛ України (Центральний державний історичний архів України, м. Львів). Ф. 387. Оп. 1. Спр. 43. Арк. 112–113. (Цитується за: *Кобута Л. П. Володимир Левинський: віхи громадсько-політичної біографії* // Українська біографістика: зб. наукових праць. Київ, 2011. Вип. 8. С. 214).

³ Власними силами // Вісник СВУ. 1915. 24 квітня. Ч. 15–16. С. 1.

ській силі, яка змогла б витягти село на дорогу економічного прогресу), але був противником насильницької націоналізації землі. У 1910 р., критикуючи радикалів-галичан та націонал-демократів за їхню безкласовість і схилення перед заможними прошарками селянства, він писав: «А які перспективи сеї політики в краю? Веде вона в головній мірі до скріплення середнього елементу під зглядом суспільно-політичним інертного, індеферентного, а навіть консервативного. До сього заміряє уся політика польської шляхти і дідичів у галицькому селі»⁴. Але не підтримував В. Левинський експропріаторської практики ортодоксальної течії соціал-демократії щодо землі. «Було б смішним, якби про се хотіла соціалдемократія хоч би думати», – вважав він⁵.

У стилі думок Карла Каутського і Едуарда Бернштейна розглядав В. Левинський і сектантське бажання російських радикалів-соціалістів, попри економічну невідповідність, захопити збройно політичну владу. Він не вірив і відкидав думку про «перескакування» з початкового соціалізму відразу в комунізм. Він писав, що історія не знає «скоків», передумовою соціалізму може бути лише «розвиток капіталізму до найвищих щаблів»⁶. Не визнавав він і класичної російсько-большевицької тези про диктатуру пролетаріату, що означало встановлення партійної тиранії і масових репресій серед усіх верств населення.

В. Дорошенко був за капіталізацію низів і кооперацію селянства. Отже, на соціальні справи він дивився значно правіше від В. Левинського.

Що ж до питання незалежності України, то обидва були переконаними самостійниками ще від дореволюційних часів. Напередодні Першої світової В. Левинський у книзі про український робітничий рух під Австрією відверто писав для російського читача, що фактично є прихильником незалежної української держави. Він зазначав: «Централізм в державнім житті австрійських народів є пережитком, так само є він пережитком і в австрійським робітничім руху. Австрійський інтернаціонал може бути відбудований тільки тоді, коли принцип національної автономії і національного федералізму знайде загальне визнання, як одинокий принцип, на ґрунті якого може двигнутися сильна, могутня та тривка будівля робітничого руху в Австрії, національно самостійного, а інтернаціонально одноцільного»⁷. На його переконання, якщо робітничий рух кожної національної спільноти в Австро-Угорщині мусить бути самостійним, то власне вислідом такого руху має бути й самостійна держава.

⁴ Левинський В. Селянство і соціалдемократія. Львів, 1910. С. 32.

⁵ Там само. С. 74.

⁶ Там само. С. 54–55.

⁷ Левинський В. Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині. Київ, 1914. С. 115.

В. Дорошенко був після А. Жука, може, найактивнішим діячем Союзу визволення України. Через його руки проходило більшість видань Союзу, у яких він виступав і автором, і редактором.

Еміграційна хвиля 1944 р. зірвала львів'ян із насиджених рідних місць і зробила вигнанцями. Останньою працею В. Левинського у часах Другої світової була робота в Науковому товаристві ім. Т. Шевченка і його рукописному відділі. Там він опрацьовував для користувачів величезний архів М. Грушевського. Останнього і його сучасників В. Левинський знав особисто. Переглядаючи стоси кореспонденції великого історика, він їх розкладав за прізвищами кореспондентів і помічав олівцем своїм характерним почерком роки написання, іноді – прізвища кореспондентів. І помилявся дуже мало. Якби таку роботу провадили б у Києві советські архівісти, що прийшли після енкаведистських чисток у ЦДІА УРСР (нині – Центральний державний історичний архів України, м. Київ), де й зараз фонд «Грушевські» зберігається під номером 1235, помилок і неточностей було б значно менше.

В. Левинський зупинився до кінця життя у знаному і також рідному Відні, В. Дорошенко через Прагу і Німеччину потрапив до США і осів у Філадельфії. У Німеччині останній почав збирати новий свій архів, до якого відклалася і велика пака листування. Ці листи, які датувалися від часів після Другої світової і до 1963 р., опинилися в архіві-музеї УВАН у Нью-Йорку, куди був переданий увесь архів Володимира Вікторовича після його смерті. Вражає фанатична відданість В. Дорошенка ідеї української культури і надзвичайна працездатність. За менше ніж 20 років у його архіві відклалося від 20-ти до 30-ти тис. листів (усі українською мовою) близько тисячі кореспондентів – розкиданих по всьому світові українців, крім матірньої української землі, що знову потрапила під російську займанщину, котра зачинила залізну завісу. Для американського українця існував увесь вільний світ, де мешкали колишні земляки, крім українців із меж ССРСР, де лишилися товариші, рідні, знайомі.

Серед цього огрому листів збереглося 6 поштових відправлень від старого партійного товариша В. Левинського. Листи датуються останніми 3-ма роками життя В. Левинського. Він був на рік молодший за В. Дорошенка, але прожив на 11 років менше за товариша. В кінці життя йому докучали численні хвороби, склероз не давав можливості працювати науково, писати публіцистику і заробляти якісь гроші для проживання у напівголодному Відні. Жив він на пенсійному утриманні австрійської держави, але коштів вистачало хіба що на винайм квартири. Намагався підробляти статтями в українських американських виданнях, зокрема газеті «Свобода». Але писати публіцистику було за станом здоров'я важко, до того ж і не всі газети платили гонорар. Тому основна тема листів – це прохання посприяти в отриманні грошової

допомоги від українських допомогових фондів в Америці. Достукатися до копійчаних пожертв у Філадельфії і Скрентоні мав В. Дорошенко. І що міг дістати, то надсилав В. Левинському до Відня. А йшлося про якихось 10 доларів, які для старого емігранта у післявоєнній Європі важили багато. Працювати журналістськи і науково заважав сильний склероз. Як видно з одного з листів В. Левинського, він навіть не зміг зрозуміти, що В. Дорошенко писав про їхнього спільного старого приятеля, теж соціаліста Лева Ганкевича, який опинився так само в США.

В. Левинський перебував в окупаційній зоні советської армії, де кожний лист перевірявся військовою цензурою, і по перегляді листа ставився чорнильний штамп. Тому в листах автор торкався найзагальніших тем, на важкий окупаційний режим лише натякав. В Австрії активно виловлювали небажаних елементів співробітники НКВС і МДБ. Тому над кожним старим емігрантом постійно «висів меч» арешту і вивезення на «батьківщину».

Поруч із В. Левинським одним з його останніх друзів був А. Жук – ще один товариш по праці в часах української революції В. Дорошенка. Листів А. Жука в архіві останнього відклалося за цей період більше 100 одиниць, і всі вони розлогі (формату ін-фоліо і на кілька сторінок) та стосувалися різних науково-політичних проблем діяльності СВУ. Бо і А. Жук, і В. Дорошенко у цей час зайнялися дослідженнями історії національно-визвольного руху, в якому брали колись безпосередню участь. Листи В. Левинського були коротенькими і писати їх йому було важко, що відчувається і за їхнім змістом.

В. Левинський щотижня провідував А. Жука – «Андрушу», трохи заздирив його кращому матеріальному становищу. Той мав у Відні власну квартиру, бо ще від початку Першої світової і до 1930-го року був постійним мешканцем Відня, жив із родиною: дружиною і 2-ма дітьми. В. Левинський і А. Жук напевно пам'ятали добу, коли ідейно (але не стратегічно, а тактично) знаходилися у різних таборах. Певні тертя між ними лишалися і у післявоєнний період, про що пише В. Левинський без конкретного пояснення у листах до В. Дорошенка. Цікава його неодноразова згадка про писання А. Жуком спогадів. Відомо про величезний щоденник Андрія Ілліча, спогади він писав шматками і видавав у журнальному вигляді у періодиках ще з довоєнного часу⁸. Проте, можливо, був і суцільний текст спогадів, а, можливо, варіант у

⁸ *Гирич І.* Архів Андрія Жука як джерело для дослідження українського суспільно-політичного життя початку ХХ століття // *До джерел: зб. наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя.* Київ-Львів, 2004. Т. 1. С. 441–454; *Андрій Жук: матеріали до біографії (автобіографія, спогади, листування) / підготовка текстів І. Гирича* // *Молода нація.* 2002. № 3(24). С. 177–240.

одній книжці. На жаль, виявити його в оттавському архіві А. Жука не вдалося. Можна припустити, що спогади лишилися у родини.

Можливо також, що А. Жук і не писав спогади, в його архіві відкладалася книга про українських діячів рідної Лубенщини кінця XIX – початку XX ст.⁹ Там були нариси про Володимира Леонтовича, Володимира Русинова, Олександра Русова і багатьох інших осіб, які творили українське життя передреволюційної доби на Полтавщині. Чи не цю працю він писав тоді, на початку 1950-х?

В. Дорошенко мав і свої меркантильні інтереси до В. Левинського. Виконуючи функцію приватної української Книжкової палати у вільному світі, він збирав інформацію про усі видавництва та газетні і журнальні видання українською мовою. У Відні такими були періодичні видання, до яких мали відношення Володимир Старосольський – видатний теоретик держави соціалістичного напрямку та Іван Кобилецький. Про ці видання В. Дорошенко сподівався дістати інформацію від В. Левинського, але той відмовився через неміч.

Нижче подаємо розміщені у хронологічній послідовності усі виявлені листи В. Левинського з архіву В. Дорошенка. Листи друкуються без скорочень, мовою оригіналу зі збереженням стилістичних та орфографічних особливостей. Авторські скорочення, відновлені упорядником, взято у квадратні дужки. Публікація супроводжується коментарями, у яких здійснено ідентифікацію персоналій, видань, установ, політичних партій тощо та подано пояснення слів іншомовного походження. Коментарі уклали В. Пономарьов та І. Гирич.

№ 1

[Кінець лютого] 1950 р.,¹⁰ Відень

Дорогий Друже!

Твого листа з 23.І. отримав ще перед 10-ти днями. Не відповідав Тобі, бо я від 2-ох тижнів хорий: здебільшого доводиться лежати. Зима тут була люта до – 8°. А від тижня відлига, дощі з снігом і дуже нездорова погода. Та, думаю, йде вже до весни, потепліє, буде сонце, і я якось прийду до себе. А поки що погано. Отож, зрозумієш, що я Твоїх справ, про які пишеш у своєму листі, ніяк полагоджувати не можу. Але навіть, якби був здоровий, то й теж тяжко було би мені братися за полагодження їх. Цих справ Твоїх безліч, а полагодження їх вимагає довшої праці. А за таку працю треба платити. Мені здається, що Ти в поганому матер[іальному] становищі і плати[ти] за працю Ти не в силі. Втім, справи не такі пильні.

Доводжу до твоєї відомости, що я не тільки хорий, але в такому невідрадному мат[еріальному] становищі, про яке навіть уявити собі не можеш.

⁹ *Гирич І.* У тіні В. Липинського (Андрій Жук як політичний мислитель й дослідник історії визвольного руху) // Молода нація. 2002. № 3(24). С. 45.

¹⁰ Датовано за змістом листа.

Доводиться просто голодувати й жебрати, де попаде. Навіть цю листівку посилаю Тобі не повітряною поштою, а звичайно[ю], бо на першу мене не стане. Тому-то до Тебе моя просьба: у Філядельфії є Укр[аїнський] Доп[омоговий] Комітет¹¹. Піди, б[удь] л[аска], до упр[авляючого] Галана¹², представ йому моє становище, і попроси, щоби він негайно вислав мені 10 дол., в крайньому разі 5 д. Долари можна тепер висилати сюди поштою. За 10 д. платить тут австрійський уряд 140 шилінгів. Дуже прошу [пр]о це Тебе, бо бачиш, яка в мене нужда.

Про Р.У.П.¹³ я давно вже написав до «Свободи»¹⁴ за підп[исом] (л[евинський]). Чи дійшла стаття і чи поміщена вона, не знаю. Як прийду до здоров'я, то напишу Тобі більше. Бачиш, як рука трясеться, коли пишу цю листівку.

За привіти щиро дякую. Мій сердечний привіт Тобі, Зоні й Ган[н]усі.

Володимир.

*Музей-архів імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США.
Ф. 76 «Дорошенко Володимир (1879–1963), бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч».*

№ 2

2 вересня 1950 р., Відень

Дорогий Володимире! Саме отримав Твого листа та зараз же тобі відпо-відаю.

Перш за все сердечно дякую тобі і всій Твоїй сім'ї за побажання з нагоди моїх ім'янин. Прийми ж і від мене, хоч спізнено, мої найсердечніші побажання всього найліпшого з приводу Твоїх ім'янин.

Не писав я Тобі та взагалі не пишу, за невеликими винятками, з добре відомих Тобі причин.

Питаєш про моє здоров'я. Дуже погане. Та цьому не дивно, коли зважити, в яких тяжких умовах доводиться мені жити. Живу з дня на день, в довгах по шию. Та вже немає, де позичатися. До того моя господиня з хати виганяє мене. 27 ц. м. маю вже другу судову розправу і, мабуть, програю. Що мені далі робити, сам не знаю. Якби гроші були в мене, все було би добре.

Є у Філядельфії так зв[аний] Укр[аїнський] Доп[омоговий] Комітет, якого головою є Галан. Ще мин[улого] року звертався я до нього за допомогою.

¹¹ Злучений Український Американський Допомоговий Комітет (ЗУАДК) (United Ukrainian American Relief Committee (UUARC) – українська міжнародна благодійна організація у Філадельфії (Пенсільванія, США). Заснована у червні 1944 р. Конгресом Українців Америки для надання матеріальної допомоги українцям у світі.

¹² Галан Володимир (1893–1978) – український військовий, журналіст; співзасновник, виконавчий директор (1947–1955) і президент (1944–1947; 1955–1978) ЗУАДК. Головний твір – «Батерія смерті» (1968).

¹³ Р.У.П. – Революційна Українська Партія – перша українська політична партія у підросійській Україні. Заснована у Харкові 1900 р. Дмитром Антоновичем, Левком Мацієвичем, Юрієм Коллардом та ін. У грудні 1905 р. перейменована на Українську соціал-демократичну робітничу партію.

¹⁴ «Свобода» – щоденна газета української громади у США. Заснована Українським Народним Союзом 1893 р.

6 квітня 1949 р. відповів він мені, що, «на жаль, фінансовий стан нашого Комітету не дозволяє нам прийти Вам з допомогою. Можливо, що в короткому часі наші справи покращають і тоді матимемо Вашу особу на увазі». Минає майже рік із того часу, і я надаремно жду на допомогу. Зауважу, що відомо мені з газет, що гроші від українськ[их] американців до цього Комітету пливають постійно. Та Галан у першій мірі дбає про свою кишеню. А старі люди у Відні (є нас тут кількох ледве, як проф[есор] Шлемкевич¹⁵ з жінкою (Бережанською, сестрою Б-ого, якого замордували бандерівці) і дочкою) хай гинуть! Ну, що робити. Нічого від Лотоцької¹⁶ чи Л. Цегельського¹⁷ я не отримав. Раніше висилав мені часто Мишуга¹⁸ за статті, поміщувані мною у «Свободі». Тепер я майже нічого не пишу. Не в силі.

Пишеш про Андрушу¹⁹. Я до нього раз на тиждень усе заходжу. Але це свиня. Коли я йому згадав раніше про Тебе і просив, щоби писав Тобі, він здорово вилаяв мене. Живе він тут (він має австр[ійське] громадянство), як у Бога за дверми. Посилають йому пакети і гроші дочка з Нью-Йорку та син. Де перебуває «знімечений Юрко»²⁰, він мені не хоче сказати. Раніше приїздив він сюди з Німеччини. А тепер від довшого часу вже ні. Дійсно, коли Ти йому привіз сиву смушеву шапку з Києва, то даремне. Адреси Ірки²¹ він за ніяку ціну не подасть Тобі. Раз уже я питаю його за нею, бо сам потребував. Вилаяв мене.

Мушу Тобі сказати, що Андруша щось шкрябає. Жінка мені про це говорила. А втім, як я приходжу до нього, застаю його все за столом, за якоюсь

¹⁵ Шлемкевич Микола (1894–1966) – український філософ, публіцист, видавець; дійсний член НТШ і УВАН. Головні праці: «Філософія» (1934), «Українська синтеза чи українська громадянська війна» (1946), «Загублена українська людина» (1954).

¹⁶ Лотоцька Олена (1894–1975) – українська громадська діячка, співзасновниця (1925) і голова (1931–1934, 1943–1965) Союзу Українок Америки, заступниця голови ЗУАДК.

¹⁷ Цегельський Лонгин (1875–1950) – український військовий, дипломат, правник, урядовець, журналіст, видавець; співзасновник ЗУАДК. Головні праці: «Русь-Україна і Московщина-Росія» (1901), «Ukraina sveriges beriglobbda bundsforvani» (1914), «Митрополит Андрей Шептицький» (1937).

¹⁸ Мишуга Лука (1887–1955) – український історик, журналіст, правник, видавець; дійсний член НТШ, головний редактор «Свободи» (1933–1955), співзасновник ЗУАДК. Головні праці: «Похід українських військ на Київ» (1920), «Україна і американська демократія» (1939), «Лука Мишуга. Збірник» (1973).

¹⁹ Йдеться про Жука Андрія (1880–1968) – українського політика, дипломата, публіциста; члена ЦК УСДРП (1906–1911), співзасновника СВУ (1914). Головні праці: «Українська кооперація в Галичині» (1913), «Die russische Ukraina – Flächenraum, Gebietseinteilung und Bevölkerungspolitik» (1914), «Рятунок акція для Великої України» (1933).

²⁰ Йдеться про сина Андрія Жука Юрія – відомого австрійського дипломата, представника Австрії в США і ООН, одного з вчителів майбутнього канцлера Австрії – Франца Враніцькі (нім. Franz Vranitzky).

²¹ Йдеться про дочку Жука Андрія – Ірину.

роботою. Що він пише, та переписує, не можна від нього довідатися. Може, таки пише свої спогади про РУП та СВУ²².

Які газети видавав Старосольський²³ перед війною і що видавав Ів. Кобилецький²⁴ у Дрогобичі за німців, мені невідомо. Буду тут ще питати. Якби довідався, напишу Тобі.

Ще одне. 9 березня ц. р. писав мені Стахів²⁵ зі Скrentону, що Виконавчий Комітет Українського Робітничого Комітету в Скrentоні ухвалив вислати мені 10 доларів. Здається, що не ухвалював, бо я досі від нього ні одного цента не отримав.

Ну, цим разом розписався і кінчу.

Найсердечніше здоровлю Тебе, Зосю і Ган[н]усю та бажаю Вам усім всього найліпшого.

В. Левинський.

Музей-архів імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США. Ф. 76 «Дорошенко Володимир (1879–1963), бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч».

№ 3

17 січня 1951 р., Відень

Дорогий!

Саме отримав Твій лист і негайно відповідаю.

Дякую Тобі і твоїм за новорічні побажання, засилаю їх і Вам, хоч спізнено.

Питаєш, чому мовчу. Я загалом мало пишу кому. Чому, легко Тобі здогадатися. Не забувай, що я живу у Відні. А це говорить про все. А втім, я почуваю себе недобре. 71 років добігає – це старість. І я рахуюся, що незабаром закінчую своє життя. Сумніваюся, що про мою смерть довідаються в Америці. З ніким тут не живу ближче, хіба з Андрушою. А він боїться просто своєї тіні. Отож не дивуйся, що він до нікого не пише, крім до своєї дочки, що живе в Нью-Йорку. А де Юрко його обертається, він не хоче мені сказати.

Отже, він залято мовчить, «із страху ради юдейська», як Ти слушно здогадуєшся. Здається, що він пише свої спогади про РУП і СВУ. Але про це він мені не говорить. Здогадуюся тому, бо все пише і пише, як заходжу до нього.

²² Союз Визволення України (СВУ) – українська політична організація (1914–1918), що мала на меті здобуття незалежності України.

²³ Старосольський Володимир (1878–1942) – український військовий, політик, політолог, дипломат, соціолог, правник, урядовець; голова УСДП (1937–1939), професор УВУ, член НТШ. Головні праці: «Das Majoritätsprinzip» (1916), «Теорія нації» (1921), «Держава і політичне право: у 2 т.» (1923–1925).

²⁴ Кобилецький Іван (?–1945) – український військовий, правник, видавець; редактор тижневика «Підкарпатські вісті».

²⁵ Стахів Євген (1918–2014) – український політик; член ОУН(б), співзасновник УГВР.

Питаєш, чому не пишу до «Свободи». Мишуга писав мені вже тому два місяці яких назад, що редакція не може мені нічого платити і щоби я не писав. Після цього я послав яких 4 статті, але досі не одна не появилась. Між ними була моя статейка про Реннера²⁶ з нагоди його 80-річчя. В ній підкреслив я, що пок[іийний] дуже гарно ставився до українців у своїй книзі про національне питання.

До «НВ» загалом не пишу, бо редакція статей не гонорує.

З того бачиш, як мені живеться. Ну, що ж. Нічого не вдієш.

Я питав Андрушу, чи має брошуру про РУП з 1921 р. і календар «Вперед»²⁷ з 1921 р. Казав, що не має. Розуміється, що бреше він. А так ніде тут їх дістати не можна.

Курах²⁸ нічого від довгого часу не посилає, бо IPO²⁹ йому нічого не дає.

Ну, на цьому кінчу.

Бажаю Тобі, Зоні і Ган[н]усі всього найліпшого. Ох, як мило згадую я усе про Вас усіх.

Цілую і вітаю Вас усіх якнайсердечніше

В. Левинський.

*Музей-архів імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США.
Ф. 76 «Дорошенко Володимир (1879–1963), бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч».*

№ 4

24 серпня 1951 р., Відень

Дорогий Володимире!

Твою книгу про Н[аукове] Т[овариство] ім[ені] Ш[евченка]³⁰ отримав. Дуже дякую. Книга написана добре. Та я зауважив у ній і недостачі, які ніяк не можу зрозуміти. В книзі згадуєш про всіх, що мали таке, чи інше відношення до Т[оварист]ва. Але ж чому Ти ні словом не згадав про Деркачеву³¹, довголітню співробітницю бібліотеки, та управительку рукописного її відділу.

²⁶ Реннер Карл (1870–1950) – австрійський політик, урядовець, депутат, політолог, правник. Головні праці: «Держава і нація» (1899), «Національна проблема» (1902), «Теорія капіталістичного господарства» (1926).

²⁷ «Вперед» – часопис УСДП; виходив у Львові у 1911–1934 рр. В. Левинський був його першим головним редактором (1911–1912).

²⁸ Йдеться про одного з братів Курахів. Курах Михайло (1895–1962) – український військовий, поет, політик; член УВО та ОУН; головний твір – збірка віршів «Перед брамою» (1963). Курах Іван (1909–1968) – український живописець, графік; член українського мистецького гуртка «Спокій» (Варшава).

²⁹ Йдеться про Міжнародну організацію у справах біженців (IPO від англ. IRO – *International Refugees Organization*), засновану по закінченню Другої світової війни з метою надання допомоги біженцям та переміщеним особам.

³⁰ Йдеться про книгу: *Дорошенко В.* Огнище української науки. Наукове товариство імені Т. Шевченка: З нагоди 75-річчя його заснування. Нью-Йорк–Філадельфія, 1951.

³¹ Йдеться про Деркач Марію (1896–1972) – українську літературознавицю, завідувачку рукописного відділу бібліотеки АН УРСР у Львові (від 1940 р.).

Це просто непростиме. Не згадав теж і про мене, що також служив роками в бібліотеці та порядкував архіви всяких людей, між іншим і архів М. Грушевського³², який упорядкував до половини. Але це дрібниця.

Живу дуже самотньо. З Андрушею посварився і вже від місяців³³ до нього не ходжу. Живу під обухом. Почуваю себе дуже погано і хорую. А Ти виглядаєш знаменито.

Сердечно вітаю

В. Л.

Привіт Зоні і Ганнусі.

Музей-архів імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США. Ф. 76 «Дорошенко Володимир (1879–1963), бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч».

№ 5

25 березня 1953 р., Відень

Бажаю веселих свят!

Дорогий Друже!

Як Ти не написав би, то я, мабуть, і не відгукнувся би. Живу цілком усіма забутий, та й не переписуюся з ніким. А втім, переписуватися тепер ізвідси з людьми, доволі небезпечно.

Почуваю себе недобре. Найбільше докучає мені склероз. Старість не радість! Мені 73 років. Через цю хворобу я майже затратив пам'ять. Не пам'ятаю, що вчора й позавчора було. Я вже й писати не в силі. Ну, що ж – нічого не поробиш.

З листа Твого бачу, що Ти таки держишся. Це мене тішить. І працюєш здорово. Се згадуєш Бібліологічний Збірник для УАКА³⁴, та й дописуєш до газет. Можна Тобі просто погратулювати.

А[ндрій] Ж[ук] – [свиня]. Він таким усе був. Я згадував йому про твоє бажання. Тут з українців мало хто є. Всі повиїжджали.

Знаю, що пок[ійний] І. Кобилецький редагував у Дрогобичі якусь газетку. Але не пам'ятаю, як вона називалась. Так само не тямлю, яку газету видавав В. Старосольський.

Що мене найбільше тішить, це те, що Га[нн]уся кінчить лябораторійні курси при General Hospital³⁵ і стає на власні ноги.

Пишеш, що хочеш прислати мені пару долярів. Добре. (Пакунку не висилай). Але висилай їх тільки переказом, а не листом – бо пропадуть.

Ну, кінчу і бажаю Тобі і Твоїм всього найліпшого.

Здоровлю Тебе і Твоїх якнайсердечніше.

В. Левинський

³² В. Левинський працював над упорядкуванням архіву М. Грушевського під час роботи в Бібліотеці НТШ у Львові у першій половині 1940-х років.

³³ Так у тексті.

³⁴ Йдеться про підготовлений 1948 р. В. Дорошенком до видання перший номер журналу «Українські Бібліологічні Вісті», який В. Левинський отримав 1951 р.

³⁵ General Hospital (англ.) – Головна лікарня.

Р. С. Згадуєш у своєму листі про Левка³⁶, що він хорий. Хто то такий – Левко?

Музей-архів імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США. Ф. 76 «Дорошенко Володимир (1879–1963), бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч».

№ 6

11 квітня 1953 р., Відень

Дорогий Друже!

Дуже дякую Тобі за Твого листа з 2 ц[ього] м[ісяця]. Дивуєшся, що скупі пишу. Правду кажучи, мені вже важко писати. Пам'ять недописує, і відчуваю себе слабо. Старість – не радість. Я маю Ständige Unterstützung³⁷ Віденського магістрату як Flüchtling³⁸ у квоті 310 шілінгів, і це мусить вистачити мені на життя. Маю кабінет у одній пані, і вона дбає про мене. Плачу їй місячно 100 шілінгів разом із пелугою³⁹.

Проти склерозу я заживаю часник, але не сирий, а в пілюлях. Сирий часник і цибуля шкодять моєму шлункові, звичайно, він хорий.

Тішить мене, що Ти, хоча відчуваєш тягар своїх літ, відчуваєш себе ще добре і здатним до праці. А ще більше, що Ти маєш перебратися до Нью-Йорку на директора музею і бібліотеки Наукового Т[овариства] ім. Шевченка. Це просто вимріяна посада для Тебе.

Якщо сини Старосільського і Кобилецького [...] ⁴⁰, то Тобі легко буде довідатися від них про назви часописів, що їх вони у своєму часі редагували. Про Левка Ганкевича я вже цілком забув. І він, як пишеш, хоріє. Він був на удержанні свого швагра (чоловіка його дочки), який мав місце лісничого. Та чи не помішав я Львів з Америкою?

Що до Андрюші, то він дійсно плював давніше кров'ю, але тепер його легені цілком загоїлися. Він відчуває себе дуже добре. Жінка доглядає його, а син і дочка присилають гроші. Він так розпався, що Ти його не пізнав би.

Твоє[ї] брошури про Р.У.П.⁴¹ він не має. Маю враження, що він таки пише свої спогади, хоч про це він залято супроти мене мовчить. Андрій все був свинею. То не дивуйся, що син перебрав цю рису його характеру у спадщині і до Тебе ні словом не відізвається.

³⁶ Ганкевич Левко (1883–1962) – український політичний діяч, один із лідерів західноукраїнської соціал-демократії, член УНРади ЗУНР у 1918 р., головний редактор газети «Вперед», один із найвідоміших адвокатів Львова у політичних справах, голова УСДП у 1928–1937 рр. Співпрацював з СБУ, був її представником у Болгарії.

³⁷ Ständige Unterstützung (нім.) – постійна підтримка.

³⁸ Flüchtling (нім.) – біженець.

³⁹ Незрозуміле слово.

⁴⁰ Незрозуміле слово.

⁴¹ Йдеться про брошуру: *Дорошенко В.* Революційна Українська партія (РУП). 1900–1905 рр. Нарис з історії української соціал-демократичної партії. Львів–Київ, 1921.

Живу я теж самотно. Нічого не читаю, газети теж ні. Як мені дуже тяжко, беру «Кобзаря» (видання Сірого⁴² в Празі) – одинока книга, яку маю в себе, і читаю. Він усе-таки дає мені розраду.

Паламар⁴³ у Відні на посаді бібліотекаря Соціалістичної бібліотеки.

10 доларів отримав. Прийшли дуже впору. Дуже і дуже дякую Тобі за них.

Славно, що Га[нн]уся вже на своєму хлібі.

Ну, ось і все, про що Тобі міг написати. Скупо, розуміється.

Сердечний привіт Софії Михайлівні і Га[нн]усі.

Цілую Тебе міцно і бажаю всього найліпшого.

Музей-архів імені Дмитра Антоновича Української вільної академії наук у США. Ф. 76 «Дорошенко Володимир (1879–1963), бібліограф, літературознавець, громадський і політичний діяч».

REFERENCES

1. Hyrych, I. (2002). Andrii Zhuk: materialy do biohrafii (avtobiohrafia, spohady, lystuvannia) [Andrii Zhuk: materials in regards to his biography (autobiography, memoirs, correspondence)]. *Moloda natsiia*, 3(24), 177–240. [in Ukrainian].
2. Hyrych, I. (2002). U tini V. Lypynskoho (Andrii Zhuk yak politychny myslytel i doslidnyk istorii vyzvonoho rukhu) [In V. Lypynsky's shadow (Andrii Zhuk as political theorist and researcher of the history of the liberation movement)]. *Moloda natsiia*, 3(24), 45. [in Ukrainian].
3. Hyrych, I. (2004). Arkhiv Andriia Zhuka yak dzherelo dlia doslidzhennia ukrainskoho suspilno-politychnoho zhyttia pochatku XX stolittia. In *Do dzherel: zbirnyk naukovykh prats na poshanu Oleha Kupchynskoho z nahody yoho 70-richchia* [Andrii Zhuk's archives as a source for researching Ukrainian socio-political life of the early 20th century. In *Ad fontes: collection of research papers honoring Oleh Kupchymsky in commemoration to his 70-year anniversary*] (Vol. 1, pp. 441–454). Kyiv-Lviv. [in Ukrainian].
4. Kobuta, L. P. (2011). Volodymyr Levynsky: vikhy hromadsko-politychnoi biohrafii [Volodymyr Levynsky: public and political biographical milestones]. *Ukrainska biohrafistyka: zbirnyk naukovykh prats*, 8, 214. [in Ukrainian].
5. Levynsky, V. (1910). *Selianstvo i sotsialdemokratiia* [Peasantry and social democracy] (p. 32). Lviv. [in Ukrainian].

⁴² Тищенко Юрій (Сірий) (1880–1953) – український видавець, публіцист, перекладач, письменник, політик. Головні праці: «Новелі» (1920); «З історії видавничої й книгарської справи в Україні» (1940); «З моїх зустрічей. Спогади» (1997). 1944 р. «Видавництво Ю. Тищенка» у Празі видало «Поезії Тараса Шевченка».

⁴³ Паламар Григор – український соціал-демократ, публіцист, співробітник дипломатичної місії УНР у Відні, член Закордонної групи УКП, працівник редакції тижневика «Нова доба». З жовтня 1924 р. – представник товариства «Дзвін» у Відні. Автор брошури «Капітал, колоніальні народи і большевизм» (1920).

6. Levynsky, V. (1914). *Narys rozvytku ukrainskoho robotnychoho rukhu v Halychyni* [Analytical review on the development of the Ukrainian labour movement in Galicia] (p. 115). Kyiv. [in Ukrainian].

Ihor Hyrych

Doctor of Historical Sciences,
Head of the Sources Department
on the History of Ukraine of 19 – early 20 Centuries,
Institute of Ukrainian Archaeography
and Source Studies named after M. S. Hrushevsky
of the National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9999-5620>

LETTERS OF VOLODYMYR LEVYNSKY TO VOLODYMYR DOROSHENKO OF 1950-1953 FROM THE ARCHIVES OF THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES IN THE USA

Abstract. The purpose of the publication is to involve in scientific circulation preserved letters dating from 1950–1953 of Volodymyr Levynsky (1880–1953), a member of the Ukrainian Social Democratic Party in Galicia to Volodymyr Doroshenko (1879–1963), the bibliographer, publisher and editor, director of the Shevchenko Scientific Society Library, historian of the liberation movement and culture, a USDRP activist from the Dnipro Region and one of the leaders of the Union for the Liberation of Ukraine. The letters were discovered by the author in the fond of «Volodymyr Doroshenko (1879–1963), bibliographer, literary critic, public and political figure» (F. 76), stored in the Dmytro Antonovych Archives-Museum of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in New York (USA). **The research methodology** is based on the application of the principles of integrity of the study of historical sources and objectivity. Comparative-historical, typological, descriptive, anthropological, biographical and psychoanalytic methods were used, which made it possible not only to get an idea of the addressee's personality, but also to cover the life, social and scientific activities of Ukrainian emigrants under Soviet occupation of Austria in the postwar period. **Scientific novelty.** These letters of V. Levynsky, created by him in the last years of his life in Vienna (Austria), are published for the first time. Letters are autographs. First of all, they reveal the physical and internal psychological state of the addressee, as well as the relationship between Ukrainian emigrants, detailing their individual biographical data and creative plans. **Conclusions.** V. Levynsky's letters have significant informational value. Their introduction into scientific circulation will contribute to the study of the biography of the figure and greatly expand the historical knowledge about the life and activities of Ukrainian political emigration in the postwar period in Europe.

Key words: ukrainian social democrats; Revolution Ukrainian Party; Ukrainian emigration to Europe and North America; financial aid; emigration publications in Austria and the United States.